

Методичні вказівки складено на підставі освітньої програми спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» другого (магістерського) рівня

Укладачі методичних вказівок:

- к.е.н., доцент Барабаш Л.В.;

Рецензенти:

- Прокопчук О.Т., д.е.н., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;
- Осадча Л.А., к.псих.н., доцент кафедри фізичного виховання і психолого-педагогічних дисциплін.

Поведінкові фінанси: інструктивно-методичні матеріали для проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня денної і заочної форм навчання спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / Укладач: к.е.н., доцент Барабаш Л.В. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2021. 32с.

ПЕРЕДМОВА

Поведінкові фінанси – нове спрямування фінансової науки, головне завдання якого полягає у пошуку пояснень звичних (і не зовсім), раціональних й абсурдних фінансових явищ з позиції пізнання психологічної і соціальної природи людини як суб'єкта фінансових відносин.

Мета дисципліни «Поведінкові фінанси» – формування у здобувачів освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає застосування методів і положень фінансової і поведінкової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу аспектів міжособистісної взаємодії під час професійної діяльності, зокрема на підприємствах аграрної сфери.

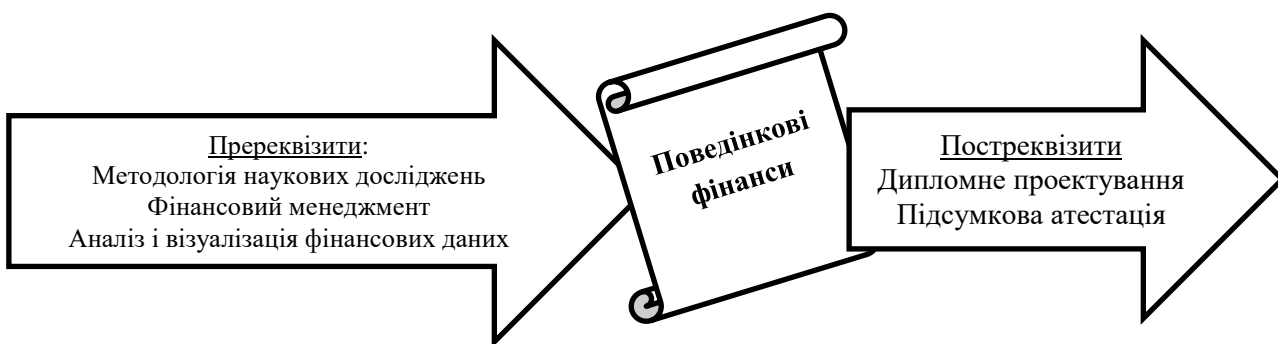
ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Профіль підготовки фахівця	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма	заочна форма
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,4; самостійної роботи студента – 4,7.	Освітній рівень: магістр. Освітня програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»	Лекції	
		18 год.	8 год.
		Практичні	
		22 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		80 год.	108 год.
Вид контролю			
		екзамен	екзамен

Завдання дисципліни «Поведінкові фінанси»:

- вивчення основ економічної взаємодії суб'єктів господарювання та держави,
- напрацювання управлінських навичок для вирішення практичних завдань на основі знання моделей економічної поведінки, поведінкових ефектів і пасток, що зумовлюють ірраціональність фінансових рішень;
- формування здатності приймати раціональні управлінські рішення;
- поглиблення фахових навичок здобувачів освіти.

Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти.

Компетентності, яких набувають студенти в результаті вивчення дисципліни «Поведінкові фінанси»:

Загальні: ЗК5 – Здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК6 – Навички міжособистісної взаємодії;

ЗК7 – Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;

Спеціальні: СК5 – Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

Програмні результати навчання з дисципліни «Поведінкові фінанси»:

ПР02 – Знати на рівні новітніх досягнень основні концепції і методології наукового пізнання у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР03 – Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПР0 – Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

У рамках вивчення дисципліни «Поведінкові фінанси» передбачено засвоєння та смислове опрацювання теоретичного матеріалу під час практичних занять матеріалу. Використання такого освітньо-методичного інструменту сприяє розвитку вмінь і навичок виконання індивідуального виконання та формує поглиблене розуміння ситуативних моментів.

Практичне заняття включає: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів з теоретичного матеріалу, що виноситься на розгляд; постановку загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язування практичних завдань, їх перевірку, оцінювання.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ВІДВЕДЕНІ НА ЇХ ВИКОНАННЯ ГОДИНИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Змістовий модуль 1. БАЗОВІ КОНЦЕПЦІЇ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ			
1	Тема 1. Передумови виникнення поведінкових фінансів	2	
2	Тема 2. Теорії поведінкових фінансів	2	
3	Тема 3. Виникнення поведінкових фінансів та їх розвиток	2	
4	Тема 4. Сутність поведінкових фінансів	2	
5	Тема 5. Теорії поведінкових фінансів	2	
Змістовий модуль 2. ПОВЕДІНКОВІ ПІДХОДИ МОДИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ, КОРПОРАЦІЙ І ДОМОГОСПОДАРСТВ			
6	Тема 6. Поведінкові фінансові домогосподарств	2	1
7	Тема 7. Поведінкові рішення домогосподарств	2	1
8	Тема 8. Поведінкові фінанси в управлінні корпораціями й аграрними підприємствами	2	1
9	Тема 9. Поведінкові фінанси у фінансовій системі держави	2	1
	Разом	22	4

В освітньому процесі під час викладання дисципліни «Поведінкові фінанси» використовуються наступні методи навчання: тематичні лекції; практичні заняття із вирішення професійно-орієнтованих задач; інтерактивні заняття; мозковий штурм, «кейс-метод», індивідуальні заняття із підготовкою рефератів, розв'язанням конкретних ситуацій; консультації з викладачами; самонавчання на основі конспектів, посібників та іншої рекомендованої літератури, навчальних мультимедійних матеріалів, через електронне модульне середовище навчального процесу Moodle.

Матеріали курсу «Поведінкові фінанси» розміщені на платформі Moodle <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=879>. У разі запровадження карантинних обмежень проводяться відеоконференції у форматі лекцій або семінарів. Зв'язок студентів з викладачем забезпечують різноманітні сучасні платформи, такі як: Zoom, Google Meet, Moodle.

Практичне заняття є спеціальною формою навчального процесу, за якої викладач пропонує студентам детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни шляхом вирішення попередньо сформованих ситуаційних завдань.

Оцінки, отримані студентом за практичні заняття, зараховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни. Виконання практичних завдань є обов'язковою умовою допуску до складання підсумкового контролю знань.

Матеріали виконаних практичних завдань подаються на перевірку викладачу в окремій папці (у роздрукованому чи електронному варіантах). На титульній сторінці вказуються анкетні дані виконавця (Додаток А).

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ Й ОПРАЦЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Для опанування матеріалу дисципліни «Поведінкові фінанси» під час проведення практичних занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти опрацюванню лекційного матеріалу. Така практика розрахована на формування практичних навичок у роботі зі спеціальною літературою, орієнтування на інтенсивну пізнавальну діяльність, критичне осмислення набутих знань і поглиблене вивчення теоретичних і практичних проблемних питань. Окремим видом опрацювання теоретичного матеріалу є самостійна робота.

2.1. Опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу

Опрацювання лекційного матеріалу проводиться студентами самостійно у позааудиторний час і передбачає критичне осмислення та засвоєння лекційного матеріалу, обов'язкової та рекомендованої літератури.

Опрацювання теоретичних основ курсу здійснюється студентами регулярно та підлягає контролю з боку викладача під час проведення практичних занять у формі усного опитування та виконання завдань оперативного письмового контролю.

Формою контролю за опрацюванням теоретичних основ дисципліни «Поведінкові фінанси» є наявність конспекту лекційних занять і питань, винесених на самостійне опрацювання, а також продемонстрований студентом під час тестування чи письмового контролю рівень знань.

2.2. Опрацювання літературних джерел

Основою успішного та ґрунтовного вивчення дисципліни «Поведінкові фінанси» є вміння працювати з підручниками, навчальними посібниками та нормативно-правовим джерелами, науковою та спеціальною літературою.

При роботі з цими джерелами студент, в першу чергу, повинен ознайомитися з їх змістом, щоб визначити, чи необхідно опрацювати дане джерело та чи має воно відношення до навчального курсу, і лише після цього відбирає необхідний для вивчення матеріал з цього джерела (глави, розділи і т. ін.) та розпочинає його опрацювання.

Опрацювання матеріалу передбачає виконання наступного алгоритму:

1. Залежно від характеру винесеного на розгляд питання, підібрати необхідні джерела інформації: нормативно-правові акти, підручники, посібники, наукові статті і т. п., зокрема й ті, що не вказані у переліку рекомендованих джерел.

2. Означити суть питання, що вивчається, звернувши увагу на визначення незрозумілих або незнайомих термінів та з'ясувати їх зміст у словниках, довідниках, спеціалізованій літературі тощо.

3. Проаналізувати наявний матеріал і зафіксувати його у зручному форматі конспекту.

2.3. Виконання самостійної роботи

Окремим базовим елементом створення підґрунтя для успішного виконання практичних завдань є опрацювання матеріалу, виокремленого для самостійної роботи студента, зокрема у теоретичній його частині. Опрацювання такого матеріалу слід здійснювати за послідовністю, наведеною у пп. 2.1. і 2.2.

3. ТЕМАТИКА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. БАЗОВІ КОНЦЕПЦІЇ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ

Тема 1. Емоції як основа поведінкових фінансів

План заняття

1. Емоції: сутність, види
2. Принципи та стереотипи людської поведінки

Теоретична частина

Емоції позитивні та негативні. Стереотипна поведінка. Оцінні евристики. Основні психологічні принципи людської поведінки за Р.Чалдіні. Емоційний інтелект. Соціальний інтелект. Моделі соціальної поведінки. Людина економічна та її поведінка.

Питання для обговорення

1. Емоції: сутність, види
2. Принципи та стереотипи людської поведінки
3. Емоційний інтелект.
4. Соціальний інтелект.

Практична частина

Поведінкові економісти упродовж своєї дослідницької кар'єри ведуть списки життєвих ситуацій, в яких описують поведінку людей.

Необхідно:

- провести експеримент зі складанням «Списку емоцій».

Зміст експерименту:

спостереження за поведінкою реальних людей із занотовуванням і описом різних життєвих ситуацій, що пов'язані з вибором, прийняттям економічних рішень з емоційними складовими й оцінкою життєвих ситуацій.

Результати експерименту:

1) дослідник має виділити закономірності поведінки суб'єктів, схожі та відмінні поведінкові ситуації у прийнятті рішень, виявити рівень впливу емоцій на прийняття рішень тощо;

2) зробити висновки й узагальнення з експерименту, запропонувати напрями використання результатів проведеного експерименту в практиці економічного аналітика.

Питання для самоконтролю

1. Які види емоцій відчувають люди?
2. Які існують стереотипи людської поведінки? Як вони можуть вплинути на прийняття рішень?
3. Як рівень емоційного інтелекту впливає на прийняття фінансових й інших рішень?
4. Як впливає на прийняття рішень і поведінку індивідів соціальна обізнаність і соціальна здібність?

Рекомендована література

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Пер. з англ. С-Л. Гумецької. Х.: Віват, 2019. 512 с.
2. Гоулман Д. Соціальний інтелект. Нова наука про людські відносини. Пер. з англ.. Я. Лебеденка. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 400с.
3. Грущинська Н. Емоційна економіка. EconomistUA. 21.11.2018. URL: <https://economistua.com/emotsijna-ekonomika/>
4. Москаленко О.М. Методичні матеріали з вивчення навчальної дисципліни «Поведінкова економіка». КНЕУ, 2019.
5. Олсон Мансур. Логика коллективных действий: общественные блага и теория групп; пер. Е. Окороченко ; ред. Ю. Парамонов. М.: ФЭИ, 1995. 174 с.
6. Социологический словарь. / Н. Аберкромби, С. Хилл, Б.С. Тернер. М.: Экономика, 2004.
7. Чалдини Р. Психология влияния. Спб.: Питер, 2007. 288 с.
8. Чалдині Р. Психологія впливу-2. Наука & практика. Пер.з англ.. Н. Коваль. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 400 с.
9. Campbell, R. (1985) Background for the Uninitiated. In Paradoxes of Rationality and Cooperation/ R. Campbell, L. Sowden. Vancouver: University of British Columbia Press, 1985. P. 3-41.
10. Hardin, G. (1968) The Tragedy of the Commons. Science. 1968. Vol. 162. No. 3859. . 1243-1248.
11. Venezia, I., & Venezia, I. (2018). Lecture notes in behavioral finance. Lecture notes in behavioral finance (pp. 1-269) doi:10.1142/10751

Тема 2. Економічна поведінка як передумова формування поведінкових фінансів

План заняття

1. Економічне мислення й емоційний інтелект як базис економічної поведінки.
2. Моделі соціальної поведінки.
3. Сутність, причини, структура та класифікація економічної поведінки.
4. Моделі економічної поведінки

Теоретична частина

Сутність, структура та класифікація економічної поведінки. Ідеально-типові моделі дій індивіда. Моделі підприємницької поведінки. Моделі економічної поведінки. Екони та гумани.

Питання для обговорення

1. Економічне мислення й емоційний інтелект як базис економічної поведінки.
2. Моделі соціальної поведінки.
3. Сутність, причини, структура та класифікація економічної поведінки.
4. Моделі економічної поведінки
5. Екони та гумани: схожості, відмінності, типи економічної поведінки.
6. Психофізіологічні основи поведінки.

Практична частина

Перевірка власної раціональності.

1. Надати відповіді на наступні запитання, намагаючись витратити якнайменшу кількість часу на пошук рішення. Граничний час пошуку відповіді на кожне із запитань не повинен перебільшувати 10 секунд. У ході рішення завдань звертайте увагу на усі думки й асоціації, що виникають. Також слід звертати увагу на виникаючі емоції та почуття:

- 1) на двох руках 10 пальців. Скільки пальців на 10 руках?
- 2) блокнот і олівець разом коштують 110 грн. Блокнот коштує на 100 грн дорожче, ніж олівець. Скільки коштує олівець?
- 3) 5 машин за 5 хвилин виробляють 5 деталей. За скільки хвилин 100 таких же машин вироблять 100 таких же деталей?
- 4) озеро, якщо його не чистити, заростає ряскою, причому заросла поверхня озера подвоюється щодня. Темп заростання озера не змінюється, і за 48 днів воно заростає цілком. За скільки днів озеро заросте наполовину?

5) обрати, що для Вас прийнятніше: а) гарантовані 99 доларів (вірогідність 100%); б) 100 доларів з вірогідністю 99%.

2. Після виконання швидкого пошуку рішення, повернутися до запитань ще раз, і, тепер вже у вільному темпі, до кожного з них записати хід рішення письмово.

Порівняти початкові варіанти відповідей і відповіді після письмової фіксації рішення. Якщо будуть виявлені відмінності – пояснити їх причини.

3. Зробити висновок про власну раціональність або ірраціональність при рішенні вище приведених завдань й окреслити напрями підвищення якості прийняття рішень.

Питання для самоконтролю

1. Скільки етапів розвитку уявлень про економічну поведінку і чим вони характерні?
2. Які характеристики економічної поведінки з позиції соціально-економічної форми?
3. Які існують групи причин економічної поведінки?
4. Охарактеризуйте структуру економічної поведінки.
5. Як класифікується економічна поведінка за сферою докладання зусиль?
6. Назвіть види діяльності за М. Вебером.
7. Охарактеризуйте економічну поведінку раціонального гедонізму.

Рекомендована література

1. Автономов В.С. Модель человека в экономической теории и других социальных науках. ИСТОКИ. Вып. 3. М., 1998. С. 26-27, 57.
2. Барабаш Л.В. Трансформація поведінкових фінансів внаслідок зміни моделей економічної поведінки. ВІСНИК Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». Випуск 99. Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна. 126 с. (С. 43–50).
- 3.
4. Беккер Г. Экономический анализ и человеческое поведение. THESIS. Предмет исследования. Т. 1. Вып. 1. М., 1993. С. 30.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
6. История экономических учений / Под ред. В.Автономова, О.Ананьина, Н.Макашевой. М., 2000. С. 140.
7. Клейнер Г. Эволюция институциональных систем. Российский экономический журнал. 2005. № 4. С. 84.
8. Палехова В.А. Моделі економічної поведінки: еволюція та URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2007/72-59-9.pdf>

9. Пацула А.В., Колесник Н.Н., Сотников А.А., Сухинин И.В. Модель управления социальными факторами экономического поведения населения региона / А. В. Пацула, Н. Н. Колесник, А. А. Сотников, И. В. Сухинин. URL: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks337868.
10. Петінова О.Б. Економічна поведінка: до питання експлікації поняття. Грани. 2018. Т. 21. № 2. С. 60-65.
11. Поведінкова економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / уклад. В. В. Ушкальов. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 49 с.
12. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2004. 480 с.
13. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М., 1961. С. 332.
14. Суименко Е. И. Homo economicus современной Украины: поведенческий аспект. Киев: Институт социологии НАНУ Украины. 2004. 244 с.
15. Шабунова А. А., Белехова Г.В. Экономическое поведение населения: теоретические аспекты. Вологда, 2012. 134 с. URL: <http://library.vscs.ac.ru/Files/books/>
16. Які особливості та моделі економічної поведінки? https://pidru4niki.com/18540516/sotsiologiya/yaki_osoblivosti_modeli_ekonomichnoyi*_povedinki

Тема 3. Виникнення поведінкових фінансів та їх розвиток

План заняття

1. Поведінкова економіка та людина в ній
2. Витоки формування поведінкової економічної теорії.
3. Місце поведінкових фінансів у поведінковій економічній теорії.

Теоретична частина

Схожості та відмінності класичної економіки і поведінкових фінансів. Дилема генерала. Теорія обмеженої раціональності Г. Саймона. Поведінкові причини ринкових трендів. Експериментальні фінанси. Кількісні поведінкові фінанси. Модель поведінкових фінансів Р. Талера.

Питання для обговорення

1. Поведінкова економіка та людина в ній
2. Витоки формування поведінкової економічної теорії.
3. Місце поведінкових фінансів у поведінковій економічній теорії.
4. Історія виникнення поведінкових фінансів.

Практична частина

Встановити, які з ознак раціональності порушені у людей в наступних ситуаціях. Назвати категорії поведінкової економіки, у кожній з ситуацій. Результати оформити у вигляді таблиці.

Ситуація	Порушені ознаки раціональності	Поведінкові категорії
Ситуація 1		
Ситуація 2		
Ситуація 3		
Ситуація 4		
Ситуація 5		
Ситуація 6		

Опис ситуацій:

- 1) продавці товарів і послуг у більшості випадків оцінюють їх вище, ніж покупці;
- 2) люди охоче витрачають час, щоб заощадити 1 грн на пакеті молока – але не на парі туфель;
- 3) працівник радіє надбавці до платні, а потім засмучується, дізнавшись, що колегам додали більше;

- 4) люди, що вирішили кинути палити (чи що вирішили сісти на дієту), пізніше частенько діють врозріз зі своїми рішеннями;
- 5) люди, що вирішили відправитися в дорогий ресторан, більш охоче перенесуть це на пізнішу дату, ніж на більш ранню;
- 6) багато людей, заплативши за обід одну і ту ж суму, переїдають, якщо діє система «Шведський стіл».

Питання для самоконтролю

1. Які відмінності поведінкової економіки від класичної?
2. Які рішення схильна приймати людина економічна?
3. У чому полягає особливість експериментальних фінансів?
4. Назвіть основні положення моделі поведінкових фінансів Р. Талера.

Рекомендована література

1. Кізима Т. Поведінкові фінанси у концепціях класичної та інституціональної теорій. Світ фінансів. 2013. № 3. С. 7–18. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12096/1/%D0%9A%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D0%A2..pdf>
2. Поведінкова економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / уклад. В. В. Ушкальов. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 49 с.
3. Чалдині Р. Психологія впливу-2. Наука & практика. Пер.з англ.. Н. Коваль. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 400 с.
4. Thaler R., Barberis N. A survey of behavioral. Handbook of the Economics of Finance [G.M. Constantinides, M. Harris, R.M. Stulz]. A. : Elsevier, 2003. P. 1053–1128.

Тема 4. Сутність поведінкових фінансів

План заняття

1. Сутність і завдання поведінкових фінансів.
2. Блоки поведінкових фінансів.

Теоретична частина

Гіпотези виникнення поведінкових фінансів. Узагальнена модель економічної поведінки Г. Саймона. Зв'язок поведінкових фінансів з іншими науками. Експериментальні та кількісні поведінкові фінанси. Когнітивні спотворення. Регулювання поведінки споживачів за допомогою когнітивних процесів.

Питання для обговорення

1. Сутність і завдання поведінкових фінансів.
2. Блоки поведінкових фінансів.
3. Когнітивні спотворення
4. Когнітивні процеси в регуляції поведінки

Практична частина

За допомогою власних когнітивних відчуттів і навичок сформууйте модель особистого розвитку на перспективу, виходячи з наступних груп факторів:

- Соціальні навички (soft skills);
- Професійні навички (hard skills);
- Економічні запити та потреби;
- Особисті якості.

Для формування моделі необхідно встановити ступінь взаємовпливу базових концептів, що слід досліджувати з наступних позицій:

- strengths – сильні сторони;
- weaknesses – недоліки;
- opportunities – можливості;
- threats – небезпеки.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає зв'язок поведінкових фінансів з фінансами, соціологією, психологією, культурологією та поведінковою економікою?
2. Які існують блоки поведінкових фінансів? Охарактеризуйте їх.
3. Яким чином когнітивні спотворення лягли в основу поведінкових фінансів?

4. Як когнітивні спотворення впливають на прийняття фінансових рішень?
5. Як можна регулювати поведінку індивіда за допомогою когнітивних процесів?

Рекомендована література

1. Адаменко А.С. Сутність поведінкових фінансів та їх зв'язок з іншими науками. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/71.pdf>
2. Ілляшенко П. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади. *Вісник Національного банку України*. 2016. № 239. С. 30-57. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47782938>
3. Кваша О.В. Основні положення та гіпотези поведінкових фінансів. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 225–231.
4. Кізима Т.О. Поведінкові фінанси як новий напрям досліджень сучасної фінансової науки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9(2). С. 175-179. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12096/1/%D0%9A%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D0%A2..pd>
5. Ліпич М.А. Поведінкові фінанси: концептуалізація поняття. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19 вип. ¾. С. 54–58.
6. Харабара В.М., Грешко Р.І. Третьякова О.В. Поведінкові фінанси: сутність та основні теоретичні блоки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/107.pdf

Тема 5. Теорії поведінкових фінансів

План заняття

1. Теорія перспектив.
2. Теорія кумулятивної перспективи.
3. Теорія спонукання.
4. Теорія когнітивної помилки.

Теоретична частина

Функціонування поведінкових фінансів на макро- та макрорівні. Теоретичні блоки поведінкових фінансів. Теорія перспектив. Теорія кумулятивної перспективи. Теорія спонукання. Теорія когнітивної помилки. Ліміти арбітражу. Когнітивна психологія.

Питання для обговорення

1. Теорія перспектив.
2. Теорія кумулятивної перспективи.
3. Теорія спонукання.
4. Теорія когнітивної помилки.
5. Функціонування поведінкових фінансів на макрорівні.
6. Функціонування поведінкових фінансів на макрорівні.

Практична частина

Когнітивні спотворення людини можна умовно розподілити на наступні групи:

1. Відхилення, пов'язані з прийняттям рішень;
2. Відхилення, які проявляються у соціальній взаємодії між людьми;
3. Помилки в роботі пам'яті людини;
4. Ілюзії, пов'язані зі сприйняттям дійсності оточуючого середовища.

Назвати та згрупувати у формі таблиці когнітивні спотворення, що функціонують переважно на макрорівні та на мікрорівні.

Група когнітивних спотворень	Макрорівень	Мікрорівень
Відхилення, пов'язані з прийняттям рішень		
Відхилення, що проявляються у соціальній взаємодії між людьми		
Помилки в роботі пам'яті людини		
Ілюзії, пов'язані зі сприйняттям дійсності оточуючого середовища		

Питання для самоконтролю

1. Які основні положення теорії перспектив?
2. У чому відмінність теорії перспектив від теорії кумулятивної перспективи?
3. Які особливості теорії спонукання?
4. На яких постулатах ґрунтується теорія когнітивної помилки?

Рекомендована література

1. Бернстайн П. Фундаментальные идеи финансового мира: Эволюция; пер. з англ. М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. 247 с.
2. Жолоб А.О., Нечипоренко А.В. Аналіз розвитку теорії біхевіористичних фінансів. Економіка, фінанси, облік, менеджмент і право в Україні та світі: зб. тез допов. міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 1 грудня 2018 р. / Центр фінансово-економічних наукових досліджень. Полтава: ЦФЕНД, 2018. С. 13–14.
3. Кривий В.І. Сутність та основні теоретичні блоки поведінкових фінансів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 23(1). С. 12-16.
4. Кужелев М.О., Нечипоренко А. В. Вплив поведінкових факторів на управління фінансовою діяльністю корпорації: теоретичні аспекти. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. Електронне наукове видання. 2018. № 2. С. 154—168.
5. Кужелев М.О., Нечипоренко А. В. Вплив поведінкових факторів на управління фінансовою діяльністю корпорації: теоретичні аспекти. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. Електронне наукове видання. 2018. № 2. С. 154—168.
6. Столяренко О.Б. Психологія особистості. К. : Центр учб. л-ри, 2012. 280 с.
7. Шиллер Р. Иррациональный оптимизм: Как безрассудное поведение управляет рынками. М.: «Альпина Паблишер», 2013. 550 с.
8. Pompian M. (2012) Behavioral finance and investor types: managing behavior to make better investment decisions. N. J. : Wiley finance series, 2012. 232 p.
9. Ritter J.R. Behavioral finance. Pacific-Basin Finance Journal. 2003. № 4. P. 429–437.
10. Thaler Richard H. (2008) Sunstein Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness. Yale University Press New Haven & London. 2008. 312 p.
11. Tversky A., Kahneman D. (1992) Advances in prospect theory: cumulative representation of uncertainty. The Journal of Risk and Uncertainty. 1992. V. 5. No 4. P. 297–323.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПОВЕДІНКОВІ ПІДХОДИ МОДИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ, КОРПОРАЦІЙ І ДОМОГОСПОДАРСТВ

Тема 6. Поведінкові фінанси домогосподарств

План заняття

1. Поняття фінансової поведінки населення.
2. Закономірності ірраціональної поведінки індивідів і домогосподарств.
3. Моделі фінансової поведінки домогосподарств і їх класифікація.

Теоретична частина

Сутність та структура фінансової поведінки населення. Евристики. Упередження. Вплив ринку на поведінку домогосподарств. Причини та характеристики ірраціональної поведінки домогосподарств. Моделі фінансової поведінки домогосподарств.

Питання для обговорення

1. Поняття фінансової поведінки населення.
2. Закономірності ірраціональної поведінки індивідів і домогосподарств.
3. Моделі фінансової поведінки домогосподарств і їх класифікація.
4. Роль емоцій у прийнятті рішень.
5. Психологія особистості та схильність до ризикової поведінки.

Практична частина

Здійснити прогноз поведінки людини (вибір найбільш ймовірного варіанту) у наступних ситуаціях:

1. У якому випадку людина ймовірніше придбає квиток на спектакль, що коштує 450 грн:
  - а) якщо перед цим у неї був такий квиток – але вона його загубила;
  - б) якщо квитка у неї не було, але перед цим вона втратила 500 грн?
2. Пояснити, чому більшості людей подобаються подарунки у вигляді гаджетів, подорожей, одягу, дорогого вина?
3. Яка зі стратегій залучення клієнтів є більш ефективною:
  - а) робити для клієнта велику кількість невеликих послуг та подарунків; б) зробити для клієнта коштовний подарунок або безплатно надати ексклюзивну послугу?
4. Фірма вирішує актуальне питання «Як підвищити ефективність розпродажів?» Попередні дослідження дозволили сформулювати 3 можливі варіанти розпродажів, які доцільно запропонувати споживачам:

- 1) «два за ціною одного»;
- 2) «-50 % від звичайної ціни»;
- 3) «кожному покупцеві – подарунок» (у вигляді іншого доповнюючого товару, наприклад, до тубика зубної пасти – безкоштовна щітка).

Вказати, яка з наведених форм розпродажу буде найбільш ефективною.

Пояснити зроблений вибір з позицій концепції «психологічної (ментальної) бухгалтерії».

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте структуру фінансової поведінки населення.
2. Як фреймінг впливає на прийняття фінансових рішень домогосподарствами?
3. Як емоції впливають на прийняття фінансових рішень домогосподарствами?
4. У чому полягає важливість психологічної (ментальної) бухгалтерії?
5. Які причини ірраціональної поведінки особистості?
6. Як класифікують моделі фінансової поведінки домогосподарств за типом результату?
7. Які фактори та особисті якості впливають на рівень ризиковості індивіда?

Рекомендована література

1. Дэн Ариели Предсказуемая иррациональность. Скрытые силы, определяющие наши решения - Манн, Иванов и Фербер. 2010. С. 296. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=47849
2. Кізіма Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку. К.: Знання, 2010. 431 с.
3. Кізіма Т.О. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. Світ фінансів. 2011. №4, С. 19-26.
4. Косточка О.О. Фінансова поведінка домогосподарств України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 698–701.
5. Пенцак Є. Про книгу Джорджа Акерлофа і Роберта Шиллера «SPIRITUS ANIMALIS або Як людська психологія керує економікою і чому це важливо для світового капіталізму». URL: <http://www.investadviser.com.ua/ukr/publications/4011.html>
6. Поведінкова економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / уклад. В. В. Ушкальов. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 49 с.
7. Baumeister R.F., Bushman B.J (2013) Social Psychology and Human Nature. Belmont: Cengage Learning, 2013. 832 p
8. Kahneman D., Tversky A. (1981) The Framing of Decisions and Psychology of Choice. Science. 1981. № 211. P. 453-458.
9. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. Econometrica. 1979. vol. 47. P. 263–291
10. Thaler, Richard H. (1985). Mental Accounting and Consumer Choice. Marketing Science. 4 (3): 199–214. doi:10.1287/mksc.4.3.199

Тема 7. Поведінкові рішення домогосподарств

План заняття

1. Поведінкова теорія особистості.
2. Поведінкова теорія споживання.
3. Психологічні феномени процесу прийняття економічних рішень в умовах ризику та невизначеності.

Теоретична частина

Поняття та направленість особистості. Складові поведінкової теорії особистості. Теорія особистісних рис. Респондентна поведінка. Операнта поведінка. Поведінкова теорія споживання. Економіка споживання. Нейроекономіка. Поведінкова теорія споживання. Класифікація типів споживачів. Інституційні аспекти економічної поведінки індивідів. Мотивація споживачів. Процес прийняття фінансових рішень.

Питання для обговорення

1. Поведінкова теорія особистості.
2. Поведінкова теорія споживання.
3. Психологічні феномени процесу прийняття економічних рішень в умовах ризику та невизначеності.
4. Мотиви споживача при отриманні фінансових послуг.
5. Процес прийняття рішення при придбанні фінансових послуг.
6. Довіра до інститутів надавачів фінансових послуг.
7. Вплив на споживача фінансових послуг через маркетинг, рекламу та ін..

Практична частина

Подякуйте будь-кому зі студентів навчальної групи за досягнуті результати на практичному занятті, використовуючи мотиваційний інструмент «Однохвилинна подяка».

Інструмент «Однохвилинна подяка» використовується для підкріплення успішних дій та підвищення мотивації у завданнях поточної діяльності. Ключове правило: «Хвалити відразу за досягнутий результат». Сама подяка будується та висловлюється в такій послідовності:

1. Сказати, що збираєтеся висловити свою думку про роботу людини.
2. Сказати конкретно про те, що зроблено нею правильно.
3. Сказати про значущість зробленого.
4. Виразити упевненість в подальших успіхах.

Питання для самоконтролю

1. Яку направленість має поведінкова теорія особистості?
2. Що є ключовим акцентом поведінкової теорії споживання?
3. Які психологічні феномени супроводжують процес прийняття рішень в умовах ризику?
4. Які засоби з маркетингу та реклами є найдієвішими з позиції впливу на споживача?
5. На підставі чого формується до фінансових інститутів?

Рекомендована література

1. Барабаш Л.В. Девіантні дії платників податків крізь призму поведінкових фінансів. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред..) та ін.. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2020. Випуск 97 Частина 2 (С. 98–108) DOI: 10.31395/2415-8240-2020-97-2-98-108
2. Барабаш Л.В. Трансформація поведінкових фінансів внаслідок зміни моделей економічної поведінки. ВІСНИК Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна». Випуск 99. Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна. 126 с. (С. 43–50).
3. Буряк А. В, Діденко І.В. Споживачі на ринку фінансових послуг: огляд поведінкових ефектів та світові підходи до їх врахування. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2017. № 1. С. 18-26.
4. Галишнікова Е.В. Финансовое поведение населения: сберегать или тратить. Финансовый журнал. 2012. № 2. С. 133–140.
5. Єфременко Т. Фінансова поведінка населення України. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2002. № 2. С. 165–175
6. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку. К.: Знання, 2010. 431 с.
7. Косточка О.О. Фінансова поведінка домогосподарств України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 698–701.
8. Котова М.В. Особливості прийняття інвестиційних рішень фізичними особами на ринку цінних паперів. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2014. Т.1. Вип. 2. С. 70-75 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rectru_2014_1_2_10.
9. Поведінкова економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / уклад. В. В. Ушкальов. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 49 с.
10. Поведінкові чинники фінансових рішень домогосподарств: конкурсна робота. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e737e9482584c96082233d722502d65f.pdf>

Тема 8. Поведінкові фінанси в управлінні корпораціями й аграрними підприємствами

План заняття

1. Сутність і сфери діяльності корпоративних фінансів.
2. Помилки під час ухвалення фінансових рішень.
3. Поведінкові аспекти діяльності підприємств аграрної сфери

Теоретична частина

Сфери діяльності корпоративних фінансів. Види рішень. Відмінність суджень щодо інвесторів у традиційних і поведінкових фінансах. Основні помилки під час прийняття фінансових рішень. Когнітивні спотворення, що впливають на прийняття фінансових рішень. Теорія обмеженої раціональності Г. Саймона. Поведінкові аспекти управління корпоративними фінансами.

Питання для обговорення

1. Сутність і сфери діяльності корпоративних фінансів.
2. Помилки під час ухвалення фінансових рішень.
3. Поведінкові аспекти діяльності підприємств аграрної сфери
4. Теорія обмеженої раціональності Г. Саймона.
5. Поведінкові аспекти управління корпоративними фінансами

Практична частина

Експеримент «Лінгвістичні фрейми в рекламі». Виявити та розкрити лінгвістичні фрейми рекламного контенту, емоційні та когнітивні фрейми реклами, проаналізувавши рекламних роликів на телебаченні (до 10).

Проаналізувати віднайдені експериментатором фрейми реклами.

Запропонувати «дерево лінгвістичних фреймів» за функціональними ознаками та цільовою орієнтацією на кінцевого споживача з різним ментальним обліком.

Опитати потенційних споживачів (не менше 10), які показали реакції на досліджувану Вами рекламу.

Зробити висновки про вияв «ефекту володіння», «чутливості до здійснення витрат» тощо на основі експериментального опитування.

Запропонувати напрями застосування отриманих результатів у нейромаркетингу.

Результати експерименту узагальнити та представити у вигляді презентації (письмового звіту).

Питання для самоконтролю

1. Скільки є сфер діяльності корпоративних фінансів і які поведінкові механізми управління ними?
2. У чому полягають відмінності суджень щодо інвесторів у традиційних і поведінкових фінансах?
3. Які особливі поведінкові складові притаманні поведінковому середовищу аграрних підприємств?

Рекомендована література

1. Кравченко О.О., Приймук В.В. Поведінкові аспекти управління корпоративними фінансами. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2019/11.pdf
2. Кушлик-Дивульська О.І., Кушлик Б.Р.. Основи теорії прийняття рішень. К., 2014. 94с
3. Поведінкова економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів усіх спеціальностей другого (магістерського) рівня / уклад. В. В. Ушкальов. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 49 с.
4. Теорія обмеженої раціональності Герберта Саймона. NSP-IE. URL: <https://uk.nsp-ie.org/teoria-racionalidad-limitada-herbert-simon-4396>
5. Чабанна М. В. Вплив ідей Г. Саймона на становлення теорії прийняття політичних рішень Наук. зап. НаУКМА. Сер. Політ. науки. -010. Т. 108. С. 3-8. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3755/Chabanna_Vplyv_idei.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Baker M., Wurgler J. (2011). Behavioral Corporate Finance: An Updated Survey. NBER Working Paper No. 17333. Available at: <https://academic.oup.com/rof/article-abstract/17/5/1699/1582813?redirectedFrom=fulltext>
7. Hamish Douglass 10 cognitive biases that can lead to investment mistakes. Magellan: experts in global investing. URL: <https://www.magellangroup.com.au/insights/10-cognitive-biases-that-can-lead-to-investment-mistakes/>
8. Rampton, John. 6 Common Decision-Making Blunders That Could Kill Your Business. Entrepreneur. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/313591>
9. What is Behavioral Finance? Behavioral Finance: How processing errors and biases impact investors. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/behavioral-finance/>

Тема 9. Поведінкові фінанси у фінансовій системі держави

План заняття

1. Поведінкові фінанси і фондовий ринок
2. Поведінкові аспекти діяльності трейдера

Теоретична частина

Фактори впливу на діяльність фондового ринку. Групи поведінкових чинників, які впливають на поведінку інвесторів та стан фондового ринку. Гіпотеза «ефективного» ринку. Моделі прийняття рішень трейдера. Теорія шумової торгівлі. Теорія впливу психологічних якостей трейдера. Модель теорії поведінки інвесторів на фондовому ринку. Поведінкова взаємодія суб'єктів фінансового ринку.

Питання для обговорення

1. Поведінкові фінанси і фондовий ринок
2. Поведінкові аспекти діяльності трейдера
3. Взаємодія суб'єктів фінансового ринку в умовах поведінкових фінансів
4. Аномалії на фінансових ринках.

Практична частина

Провести власні експерименти з варіаціями ігор «Дилема в'язня», «Диктатор», «Ультиматум» та інші.

Зміст експерименту: сформуванню групи для участі в експерименті з числа друзів, родичів, знайомих, студентів інших спеціальностей.

Експеримент: розробити варіації ігор, провести експеримент, обробити результати.

Результати експерименту узагальнити та представити у вигляді презентації (письмового звіту). Засвоїти результати експерименту для власного зростання як фахівця в стратегічному мисленні.

Питання для самоконтролю

1. Які поведінкові аспекти впливають на діяльність фондового ринку.
2. Якими поведінковими теоріями характеризується діяльність трейдерів?
3. У чому проявляється взаємодія суб'єктів фінансового ринку?
4. Які аномалії притаманні фінансовим ринкам?

Рекомендована література

1. Благун І.І. Аномалії на фінансових ринках як фактор ірраціональної поведінки інвесторів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2017. Вип. 2. С. 239–244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2017_2_36
2. Ващенко Т.В., Лисицына Е.В. Поведенческие финансы – новое

направление финансового менеджмента. История возникновения и развития. Финансовый менеджмент. 2006. №1.

3. Ващенко Т.В., Современные теории поведенческих финансов. Финансовый менеджмент . 2006. № 2.

4. Вовк В. Особливості поведінки інвестора на фондовому ринку. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2013. Випуск 50.

5. Карпишин Н.І. Поведінкові фінанси та їх вплив на фондовий ринок. Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства : погляди науковців і практиків : зб. тез доп. Другої Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. [м. Тернопіль, 11 квіт. 2016 р.] / уклад. В. В. Письменний ; відп. за вип. О. П. Кириленко. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 34-39.

6. Ліпич М. А. Вплив поведінкових чинників на ціноутворення на фондовому ринку. Моніторинг біржового ринку. 2014. № 10. С. 21-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr_2014_10_8:

7. Ліпич М. А. Поведінкові фінанси: концептуалізація поняття. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2014. Т. 19. Вип. ¾. С. 54-57.

8. Малишенко К. А. Поведінкові фінанси та їх вплив на динаміку фондового ринку. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 16. С. 57–60. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=3822&i=11>

9. Малишенко К. А. Фактори, що визначають особливості фондового ринку в Україні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. № 4. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vbumb_2013_4_25

10. Плаус С. Психологія оцінки та прийняття рішень / Переклад з англ. М.: Інформаційно-видавничий дім "Філін", 1998 368 с. URL: <http://ulit.inf.ua/evristika-representativnosti-19615.html>

11. Твид Л. Психологія фінансов. М.: ИК «Аналитика», 2002. 376 с

12. Циганова Н.В. Взаємодія суб'єктів фінансового ринку в умовах поведінкової економіки. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 2 (64). URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2019/2_64_2019/23.pdf

13. Brav A., Heaton J.B., Rosenberg A. The Rational-Behavioral Debate in Financial Economics, 2008.

14. Efficient Markets Hypothesis (EMH). The Balance. URL: <https://www.thebalance.com/efficient-markets-hypothesis-emh-2466619>

4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

В основу рейтингового оцінювання знань здобувача закладена 100-бальна шкала оцінювання (максимально можлива сума балів, яку може набрати здобувач за всіма видами контролю знань з дисципліни з урахуванням поточної успішності, самостійної роботи, науково-дослідної роботи, підсумкового контролю тощо). Встановлюється, що при вивченні дисципліни до моменту підсумкового контролю (екзамену) здобувач може набрати максимально 70 балів. На підсумковому контролі (екзаміні) здобувач може набрати максимально 30 балів, що в сумі і дає 100 балів.

Кількість балів, які можна набрати у ході вивчення курсу дисципліни розподіляються наступним чином.

Поточний контроль. Максимальна сума балів поточного контролю – 70. Об'єктами поточного контролю знань студентів є: систематичність та активність роботи на практичних заняттях.

При контролі систематичності та активності роботи на практичних заняттях оцінюванню в балах підлягають: рівень знань, необхідний для виконання завдань, що передбачені завданнями для самостійного опрацювання; повнота, якість і вчасність їх виконання та результати захисту; рівень знань, продемонстрований у відповідях і практичних заняттях; активність при обговоренні питань, що винесені як предмет дискусії; результати експрес-контролю тощо.

При виконанні модульних (контрольних) завдань оцінюванню в балах підлягають теоретичні знання і практичні уміння, яких набули здобувачі після опанування певного змістового модуля. Модульний контроль проводиться письмово у формі тестів (30 тестів за кожним зі змістових модулів). Максимальна оцінка за модульний контроль 1– 15 балів, 2 – 10 балів.

Розподіл балів, які отримують студенти з навчальної дисципліни «Поведінкові фінанси»

Поточний (модульний) контроль											Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	ПК ЗМ1	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	ПК ЗМ 2		
5	5	5	5	5	15	5	5	5	5	10	30	100

У разі невиконання певних завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студенти мають право, з дозволу викладача, скласти їх до останнього практичного заняття. Час і порядок складання визначає викладач. У разі, коли студент не з'явився на проведення модульної контрольної роботи без поважних причин, він отримує нуль балів. Передача модульного контролю допускається у строки, які встановлюються викладачем. Знання студента з певного модуля вважаються незадовільними, за умови коли сума балів його поточної успішності та за модульний контроль складають менше 61% від максимально можливої суми за цей модуль. В такому випадку можливе повторне перескладання модуля у терміни, встановлені викладачем.

Критерії та шкала оцінювання знань і умінь студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ДОДАТКИ

Додаток А

*Зразок оформлення титульного аркуша***МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ****Уманський національний університет садівництва**

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра фінансів,
банківської справи та страхування**ГРАБАР ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА**

11 м-ф група

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВпрактичні завдання
з дисципліни «Поведінкові фінанси»

Умань – 2021

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Пер. з англ. С-Л. Гумецької. Х.: Віват, 2019. 512 с.
2. Канеман Д. Мислення швидко й повільно. К.: Наш формат, 2017. 480 с.
3. Талер Р. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення. К.: Наш формат, 2018. 464 с.
4. Талер Р., Санстейн К. Поштовх. Як допомогти людям зробити правильний вибір / пер. з англ.. Ольга Захарченко. К.: Наш формат, 2017. 312 с.
5. Чалдині Р. Психологія впливу-2. Наука & практика. Пер.з англ.. Н. Коваль. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 400 с.
6. Baker H.K., Nofsinger J.R. Behavioral Finance: Investors, Corporations, and Markets. Hoboken : John Wiley & Sons, 2010. 768 p.
7. Ritter J.R. Behavioral finance. Pacific-Basin Finance Journal. 2003. № 4. P. 429–437.
8. Sewell M. Behavioural Finance. University of Cambridge. 2010. URL: <http://behaviouralfinance.net/behavioural-finance.pdf>.
9. Thaler R., Barberis N. A survey of behavioral. Handbook of the Economics of Finance [G.M. Constantinides, M. Harris, R.M. Stulz]. A. : Elsevier, 2003. P. 1053–1128.
10. Kahneman D., Tversky A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 47 (2), 263–292. <https://doi.org/10.2307/1914185>.
11. Kahneman, D. and Tversky, A. (1984). Choices, Values, and Frames. *American Psychologist*, 39(4), 341–350.
12. Ричард Талер, Касс Санстейн Архитектура выбора. Манн, Иванов и Фербер. 2017. С. 240. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=68424

Допоміжна:

1. Барабаш Л.В. Трансформація поведінкових фінансів внаслідок зміни моделей економічної поведінки. *ВІСНИК Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Економічна». Випуск 99. Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна. 126 с. (С. 43–50).
2. Барабаш Л.В. Девіантні дії платників податків крізь призму поведінкових фінансів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін.. Умань: Видавець «Сочінський М.М.»*, 2020. Випуск 97 Частина 2 (С. 98–108) DOI: 10.31395/2415-8240-2020-97-2-98-108
3. Барабаш Л.В. Поведінкові аспекти гармонійного розвитку податкової системи України. *Соціальна економіка*. 2021. С. 72-82. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-61-07>.

4. Буряк А. В, Діденко І.В. Споживачі на ринку фінансових послуг: огляд поведінкових ефектів та світові підходи до їх врахування. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. 2017. № 1. С. 18-26.
5. Дэн Ариели Предсказуемая иррациональность. Скрытые силы, определяющие наши решения - Манн, Иванов и Фербер. 2010. С. 296. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=47849
6. Ілляшенко П. Поведінкові фінанси: історичний огляд і основні засади/ *Вісник Національного банку України*. 2016. № 239. С. 30-57. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47782938>
7. Кізима Т.О. Поведінкові фінанси як новий напрям досліджень сучасної фінансової науки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9(2). С. 175-179. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12096/1/%D0%9A%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B0%20%D0%A2..pd>
8. Малишенко, К. А. Поведінкові фінанси та їх вплив на динаміку фондового ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 16. С. 57-60.
9. Нілова Н.М., Семененко Т.О. Поведінкові особливості споживачів. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми : Укр. акад. банк. справи НБУ, 2014. Вип .39. С. 142-149.
10. Akbas F., Armstrong W.J., Sorescu S., Subrahmanyam A. (2015). Smart money, dumb money, and capital market anomalies. *Journal of Financial Economics*, 2 (118), 355-382. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2015.07.003>
11. Anderson A. (2013). Trading and Under-Diversification. *Review of Finance*, 7(5), 1699-1741. <https://doi.org/10.1093/rof/rfs044>
12. Baker M., Wurgler J. (2011). Behavioral Corporate Finance: An Updated Survey. NBER Working Paper No. 17333. Available at: <https://academic.oup.com/rof/article-abstract/17/5/1699/1582813?redirectedFrom=fulltext>
13. Varabash L.V. Theoretical Aspects of Harmonization of Ukraine Tax System in Context of Behavioral Finance. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2021. Випуск 98. Частина 2: Економічні науки. С. 254–262.*
14. Bazley W. J., Cronqvist H., Mormann M. (2016). In the Red: How Color Affects Investors and Financial Markets. Unpublished manuscript. Available at: <https://goo.gl/Bb4T1Q>
15. Coulon, Y. (2019). Rational investing with ratios: Implementing ratios with enterprise value and behavioral finance. *Rational investing with ratios: Implementing ratios with enterprise value and behavioral finance* (pp. 1-161) doi:10.1007/978-3-030-34265-4
16. Hommes, C., & Wagener, F. (2009). Complex evolutionary systems in behavioral finance. *Handbook of financial markets: Dynamics and evolution* (pp. 217-276) doi:10.1016/B978-012374258-2.50008-7

17. Karpyshyn Nataliia Behavioral financial decisions of households in Ukraine. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 10 вересня 2019 року). Тернопіль: ТНЕУ, 2019. XXX с., англ. мова.
18. Mutum, K. (2020). Volatility forecast incorporating investors' sentiment and its application in options trading strategies: A behavioural finance approach at nifty 50 index. *Vision*, 24(2), 217-227. doi:10.1177/0972262920914117
19. Pompian, M. M. (2020). Behavioral finance and the coronavirus bear market. *Journal of Wealth Management*, 23(2), 70-74. doi:10.3905/JWM.2020.23.2.070
20. Raman V., Antony A. (2015) "Evolutions and Challenges of Behavioral Finance" *International Journal of Science and Research (IJSR)*. Vol. 4, pp. 1055-1059.
21. Shiller R.J. (2003). From efficient markets theory to behavioral finance. *Journal of Economic Perspectives*, 17 (1), 83-104. <https://doi.org/10.1257/089533003321164967>
22. Shleifer, Andrei (2000). *Inefficient Markets: An Introduction to Behavioral Finance*. Oxford, UK: Oxford University Press.
23. Szyszka, A. (2013). Behavioral finance and capital markets: How psychology influences investors and corporations. *Behavioral finance and capital markets: How psychology influences investors and corporations* (pp. 1-335) doi:10.1057/9781137366290
24. Thaler R.H. (2015). *Misbehaving: The making of behavioral economics*. WW Norton & Company, New York
25. Venezia, I., & Venezia, I. (2018). Lecture notes in behavioral finance. *Lecture notes in behavioral finance* (pp. 1-269) doi:10.1142/10751

Інформаційні ресурси

1. *Journal of Behavioral and Experimental Finance* <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-behavioral-and-experimental-finance>

Підписано до друку 01.09.2021. Формат 60x90/16.

Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2021

1,3 у.д.а.